

A'
TSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI FELSÉG'
ENGEDelmével

XXXXXXXXXX

Nro 36.

Költ Bétsben, Pünköst Havának (Májusnak)
6-dik napján 1796-dik Elztendőben.

Hadi Környülállások.

Vukásovits Urat, Obersterségből Ge-
nerálisságra emelték érdemes szolgálatjai,
mellynek kivált 15-dik Április nagy tanú-
ja vala.

Olasz-Országi Armádiánknak erősebb-
bítésére, ágyút is népet is többet parantsolt
szállíttatni Ő Felsége; még pedig minden
lehetős segítséggel.

Báró Boljió, még 25-dik Áprilisi Tu-
dósításában se' közölhetett egész Előadást,

P p

azon hadi történeteinkről, mellyek 11-dik Áprilistól fogva 15--dikig estek Olasz-Országban: mivelhogy a' szüntelenvaló mozgás miatt, mellyben egész Serege kényszerítetett lenni, bé nem adhatták a' Regementek jegyzéseiket. — Az Ellenség-ről, mind a' tőle által szököttek; mind a' Lakosok beszéllették, hogy az, sok Népet és két Generálisokat is vesztett. — Látván *Boljio* Vezérünk, hogy a' Frantziák, *Albáig* nyomúttak, melly Város 8 óránnyira fekszik *Turintól* Dél és Napkelet között: szükségesnek ítélte, az *Acqui*-mellyéki tábort, *Nizza della Pagliá*hoz szállítani által, hogy külön ne szoríttassék a' *Pedemontziumi* Seregtől, és az ezzel együtt álló Ts. K. Korpustól.

Ezen Korpus azonban és a' vele együtt lévő *Pedemontziumiak*, közel *Turin* eleibe *Moncalieri*hez vonták magokat, mivel nálloknál sokkal nagyobb számú Frantziáság közelített vala feléjük; hanem egy Vígázó Korpust ugyan tsak hagyott hátra a' Vezérjek, Ts. K. Feldmarschallieutenant *Colli*, *Fossano* és *Cherasco* között, arra az esetre, ha az ellenség elébb akar na nyomúlni *Cherasconál*, melly erős Város, kilentz óránnyi járó földre esik *Turintól* Dél és Napkelet között.

Magános Tudósításaink, az Olasz-Országgi Armádiánktól:

A' Frantziák vissza-erészgették parolájokra sok el-fogott Tisztjeinket, kiknek

beszédjek után, közlök még némelly környülállásokat, a' már meg-írtt ütközetekről: „Midőn Ápr. 13-dikán F. M. L. *Provera*, a' *Cossariai* pufzta Várba vette vólt magát Népével együtt a' Frantziák elől, 's tellyességgel meg nem akarta magát adni: négy tsapatokban nyomúlt fel az ellenség a' Vár felé, és *Jouberd* Fr. Generális bé is rontott vala már hét Katonáival együtt, frissen hányt sántzainkba, de sebet kapván a' fején, földre esett. A' második Fr. tsapat' Vezére *Banel* Generális is el juta a' sántzokig nagy bátorsággal, de tsak hamar vége lett életének. A' harmadik tsapat' Vezérét is, *Quenin* Generális Adjutánst, főbe lötték Katonáink, és így ezen a' napon semmire se' mehettek a' Frantziák: hanem éjtfzakára kelve, erősen körül vették a' Várat, hogy Vitézeink kerefztül ne vághassák magokat rajtok. Látván a' Miéink, hogy nem jöhet hozzájuk segítség, végre meg-adták magokat, 's hadi foglyokká lettek. E' meg-lévén, már elébb ment az eddig itt állott Fr. Sereg, 's ez találkozott Ápr. 15-dikén este felé *Vukásovits'* győzedelmes Seregével. — Magok meg-vallyák a' Frantziák, hogy nekik igen sok emberekbe kerültek ezen győzedelmeik. Halálos sebet kapott 's tsak hamar meg is holt benne *Cosse* Generálisok is, ki Ápr. 14-dikén a' *Bormida* folyó-vizébe bé-ment Katonáival

egéssz gatyakötésig (vagy gatyá-gombolásig) hogy Katonáinkra üthessen. Nehéz sebet kaptak *Dupuy*; és ama' híres Vitéz *Rondeau*, mind ketten Brigadérosok. A' Frantziák mostani Fő-vezérje, *Buonaparte* Generális, még ifjú ember, de bátor és okos.

Áprilisnek 16-dik 's következő napjain többnyire a' *Pedemontziumbéli* (vagy *Szárdíniai Királyi*) Katonákkal viaskodtak a' Frantziák. Mindeneknek előtte *Céva* Várát akarták el venni tőlök, a' mint-hogy 16-dik Ápr. benn is szerentsét próbáltak a' Vár' szomszédságában állott *Pedemontziumi* Katonák ellen; de nagy veszteséggel vissza-verették, kiváltképpen *Pedagiera* nevű falunál, a' hol sokan hűltek el és sebesedtek is meg közölök. Ezenközben *Colli* Generális nagy erővel sietett *Céva* Várának segítségére, és sátor alá szállott; *Lesegno*hoz 's *Sz. Mihály*hoz közel, *Céva* és *Mondovi* Várak között. De ezen a' napon is szolgált a' Frantziáknak sokban a' sizerentse: mert ama' híres és igen erős helyről, *Montezemóról*, két óránnyira *Cévához*, el verték a' *Szárdíniai* Katonákat. *Sorravallenál*, és *Busolasconál* is igen véres verekedések voltak. Az ezen napon résszerént el-hűlt, résszerént meg-sebesedett, résszerént fog-ságba esett, résszerént el-tévelyedett *Pedemontziumi* Katonák' száma közel reá meghet ezerre. Magának *Colli* Generálisnak

az unokáját is el fogták a' Frantziák. Ugyan ezen a' napon estve felé, megínt a' *Pedagiera* nevű falunál és *Testa-nerá*-nál állott *Szárdíniai* Katonákra ütöttek a' Frantziák, három tsapatokra osztván magokat, mellyek között mindenikben volt leg-alább is 15 ezer ember. A' *Pedemontziumi*ak fel-fzedvén sátoraikat, bé-vonultak sántzaikba, a' hol egész éjtszakán által védelmezték magokat az agyarkodó Frantziák ellen. — A' míg itt fel voltak tartóztatva a' Frantziák: addig a' *Pedemontziumi*ak módot találtak, ágyúiknak, 's egyéb bagázsiajoknak egész *Cherascoig* való vitetésében, melly Város onnan mintegy tíz óránnyira esik *Turin* Fő-város felé: de magokat, kényszerítették meg-adni a' Frantziáknak Ápr. 17-dikén reggel. Ugyan ezen a' napon más *Pedemontziumi* Seregosztály is sokat vesztett *Montebarcarónál*, *Céva* és *Acqui* között, négy óráig tartott igen tüzes verekezésbenn. Ez alatt, négy tsapatokra oszolván közel 60 ezer Frantziák, azon Ts Kir. és *Pedemontziumi* Katonákat akarták körül venni, kik *Céva* táján tartózkodtak, ezen Várnak védelmezése végett. De *Colli* Generális észre vévén az ellenség' tsalfaságát, vissza-vonta Seregét sok apró tsatázások között egész *Cherascoig*, a' hol ezen Város és *Bene* Várossa között táborba szállott. Egy szakasszát *Colli* Generális' Seregének — tíz ezer ember-

ből állót — még is körül-vették három frantzia tsapatok Sz. *Mihály* helység' táján; úgy hogy kereftül kellett az említett Seregszakasznak vágni magát az ellenség, hogy meg-szabadúlhasson. Kereftül is vágta: de sok véromlások között. Ezen igen tüzes viadal után, 20 ezer Frantzia, *Céva* Vára alá ment, a' mellynek kívülről semmi védelme nem vala már ekkor; 's egy óra múlva, a' Frantzia Generális fel-kérte azt: de a' Kommendáns, kinek vezérlése alatt, négy Batalion gyalogság, és öt Kompánia Agyúsok voltak, azt válaszolta, hogy Ő kész utolsó tsepp véréig védelmezni a' reája bízott Erősséget. — Délutáni 5 órakor benn voltak már a' Frantziák *Céva* Városában.

Genuából Apr. 16-dikán: — „*Korzikában*, az Anglusoknak két magazinokat gyűjtötták fel a' Pártosok; és egy szép 's nagy hadi hajókat a' *S. Fiorenzói* partnál.“

Genuából Apr. 21-dikén: — „A' *Cádix* híres Spanyol Kikötőhelyből érkezett utolsó Levelek, el-múlhatatlannak írják a' hadat, a' Spanyolok és Anglusok között.“

A' *Frigyes-Bélgion*i Nemzeti-gyűlés, *Winter* Admirálist *Páris*ba küldötte a' múltt Hónap' véginn, hogy végezessen. Az ott a' Direktóriummal, a' *Frantzia* és a' *Batáviai* Respublikák által tejendő köz hadi munkálódásoknak módjáról.

Párisbann, a' Zenebonásokra nézve nem sok foganatja lett a' Direktórium' 14-dik Áprilisi Hirdetményének: minekokáért Ápr. 16-dikán kemény Törvények hozattak azok ellen.

Bét s.

A' Ts. Kir. örökös Birtokokon belől folyó dolgokra nézve, első Igazgató Státus-Ministerré lett Gróf *Kollowrát*, a' millyen vólt Néhai Gróf *Hatzfeld*. Gróf *Rottenhannal* is, a' Belső-dolgokra ügyelő Státus-Ministerek' száma szaporodott; melly fzerént már most a' Státus belső dolgaira ügyelő Tanátsnak hat Tagjai vágynak, úgymint: Gróf *Kollovrát*, Gróf *Rottenhan*; Gróf *Zinzendorff*; és B. *Reischach* Ministerek: 's M. *Izdentzi*-és B. *Eger* Státus-Tanátsos Urak. — Gróf *Rottenhan*, a' Státus-Ministerség mellett, meg fog maradni még ezentúl is Elölülőnek, a' Törvénykészítésre- és a' Tudományok' állapotjának el-intézésére-ügyelő Udvari Kommissziónál.

A' Direktóriumnál, Gróf *Kollowrát* helyett, leg-főbb Directoriális Ministerré lett a' leg-főbb Staatskontrollénak eddigvaló Prezidensse Gróf *Lazsánszky*, ki is minekutánna Májusnak 4-dik napján délelőtti tíz óra után le tette vólna a' hitet Ő Felsége előtt: vitettetett a' Directoriális Udvari Kantzellária' palotájába, a' hol,

szokott tzeremóniával bé-mutattatott a' Direktórium' Tagjainak, mint jövődöbéli Fejek, a' Ts. K. első leg-főbb Udvarmester Hertzeg *Stahremberg* által.

Gróf *Kollowrátnak*; Gróf *Rottenhan-*nak; és Gróf *Lazsánszkynak* különös Kabinéti-írárok által méltóztatott tudtokra adni a' Felség, újj tífztségeikre lett emeltésseket.

Vice-Prézesévé a' Direktóriumnak, nevezte a' Felség Báró *Van der Márkot*, ki most közelébb *Carniolia* Tartományának vala Gubernátora (nem a' Stájer-Országai Fő-Törvényfzéknek Elölülője.)

Az úgy nevezett Kerefztes Dámák közzé, tizenhárom újj Tagokat méltóztatott felvenni Tsáfzárné Ő Felsége, mint a' Rendnek Fejedelem Affzonya, Májusnak 30-dik napján, kik között két Magyar Affzonyságok is vagynak, úgymint: Gróf *Nádas-dyné*, született *Hojósz* Józéfa Gróf-Affzony; és Gróf *Batthányiné*, született *Festetics* Mária Anna Gróffaffzony.

Az *Ausztriai* Birodalomhoz járúltt újj Lengyel foglalmány — *Napnyúgoti-Gallítzia* — tizenegy Kerületekre vagyon felosztva, mellyeknek Kapitánnyaik 's egyéb Tífztviselőik is ki vagynak már nevezve. A' Gubernium vagy Kormányfzék, *Krak-kóban*, mint *Napnyugoti-Gallítziának* Fő-városában fogja tartani a' maga Üléseit; va-

Iamint a' Fő-Törvényszék is, mellynek Elölülőjévé neveztetett a' *Lembergi Nemesei Törvényszéknek* eddig való Prézese *Urbánfszki Miklos Úr.* Lessz *Krakkóban* egy *Nemesi Törvényszék* is; *Lublinban* pedig a' másik. Az apróbb Törvényszékek meg-hagyatnak még most előbbeni állapotjokban: úgy szintén a' *Krakkói Universitas* és egyéb Oskolák is.

Magyar Ország.

Pestről Áprilisnek 28-dikánn: — „Itten csak nem közönségessé válnak a' más más formájú kellemetlen történetek. Egy *Pesti* tehetős Polgárnak, valami 19 ezrtendőig igen szép, és jó reménységű Fia, az Attya' tisztességes mesterségét, a' kötélverőseget már nagy haszonnal üzte, és midőn a' napokban ugyan ezen munkában foglalatoskodna: egy gyermek ellenkedni kezdett véle, kit Ő intett fenyegetéssel is, hogy vele ne legyeskedjen; hanem amaz utóbb is pajkoskodván vele, ez, pofon akarja ütni; de a' mint a' jobb kezével hozzá tsapna, kereftbe bal felőlről, úgy belé vágja magának a' jobb karját a' bal kezében tartott hegyes késbe egéssz' a' tson-tig, hogy mindjárt el-ájúlt, és sok vére el-fojt, miglen Feltserék jöttek, és az *Universitás'* Ispotáallyába vitték. Itt alig vólt 24 óráig, midőnn a' szemes és serény Dok-

torok éfzre vették, hogy a' fene belé esett a' karjába. Tanátsot hirdettek tehát, mellyben el-végeztetett, hogy a' karja el-fürészeltessék. Ezt a' Fiúnak meg-jelentik, a' ki felette nagy türedelmes bátorsággal reá állott, és minden jajgatás nélkül el is szenvedte karjának el-fürészeltetését. Az egész *Operátzió*: nem tartott fél órát, 's a' mi sok, ennek vége lévén, mindjárt enni kért az Iffjú, és jó ízűen sokat evett, 's egy darabig meg-lehetősen is vólt nyomorúságába; de csak ugyan meg-hólt. — Ez, nagy példájára lehet a' vigyázatlan Iffjaknak, hogy magokat szelídjül visellyék minden dolgaikban. “

Pestről 1-ső Májusbann: — „N. *Szepes* Vármegyének Fő-Ispányságába, ezen Hónapnak 31-dik napján fog Vice-Cancellárius Gróf *Csáki* József Ő Exc. ja, szokott tzeremóniával bé-helyheztettetni *Lötsén*, a' hol Jan. első napján mindjárt Székújító Gyűlés fog tartattatni, az új Fő-Ispány Úrnak előlülése alatt. “

„*Pest* Városa' Elöljáróinak meg-újítatására, Iffjú Gróf *Majláth* vala ki nevezve Királyi Bíztnak. Ápr. 24-dikén ment végbe a' Restaurátzió. Bíró *Baráros* Úr. Polgármester pedig *Kregár* Úr. “

„*Esztergom* Városában is meg-esett a' Restaurátzió. Mindnyájan meg-maradtak az előbbeni Tiszviselők. “

„A' kellemetes járású idő, zöld palástba öltöztette már a' *Sz. Gellért* hegyét, mellynek tetejére csoportonként is járnak fel az áldott természet' szépségeinek summás szemlélésében gyönyörködők. Fel sétál olykor olykor Királyi Helytartó *József* Fő-Hertzegünk is.“

Erdély - Ország.

Kolosvárról Ápril. 24-dikénn: —
„Tegnap estve ki vólt világosítva egész Városunk, annak a' közönséges örömnök nyilatkoztatására, mellyet vettek itt Mindenek, kedves Kormányozónk Gróff *Bánffy* György Ts. K. Belső Titkos Tanátos Úr' neve napjának szerentsésen lett elközelítéséből.“

Alsó-Slésiának Carolath nevű Helységében lakó *Fefsler* Úr, *Györi* fi, a' ki *Hunyadi* Mátyást, az utánn *Attilát* is Rómán ízbású írásban ez előtt egynehány esztendővel Német nyelven botsátotta közre, más két tudós Férjfiakkal, *Fischer* Úrral a' *Hirschbergi* Oskolának Conrectorával, és *Bauer* Úrral ugyan azon *Hirschbergi* Oskolának Rectorával, társaságba állván, nagy igyekezettel fárads, Bölts *Seneca*' Munkáinak újj és minden tekintetben tökéletes Kiadásokban. A' számos régi Kéz-írárok közzül, a' mellyek fel-ta-

lálhatók valának Német-Országának leg-nevezetesebb Bibliothékáibann, az utánn a' *Római*, *Florentziai*, *Velentzei*, *Strafsburgi* és *Bernai* Bibliothékákban, ötvenegy-
gyet egészen végig, ötöt pedig tsak hely-
lyel közzel magok vetettek egybe: a' töb-
bieket más tanúltt, nagy nevezetű, 's fő-
képpen ilyen dologban gyakorlott Férj-
fiakkal vettették egybe. Ezekből a' régi
Kéz-írásokból nevezetesen a' IX-dik Szá-
zadból két Könyvök vólt, a' X-dikből egy,
a' XI-dikből négy, a' XII-dikből három, a'
XIII-dikből harmintz, a' XIV-dikből tizen-
kettő, a' XV-dikből négy. A' leg-régiebb
nyomtatott Kiadásokból való egybe-vetés-
sel kezére járt a' Társaságnak *Erláangi* Pro-
fessor és Udvari Tanátsos *Harles* Úr. Ezek
között a' leg-első Kiadás, vagy az úgy-
neveztetett Editio Princeps, az utánn a'
Nápolyi nyomtatmány 1475-dik esztendő-
ről való. Vóltak a' ki-adó Uraknak is
több régi nyomtatmánnyaik, a' mellyeknek
számokban leg-régiebb a' *Tarvisiomi* 1478.
esztendőbéli nyomtatás. Az eredeti írás-
nak mind magyarázásában, mind pedig
elő-adásában, azt a' Törvényt tartják, a'
melly szerént dolgoztak *Turnebus*, *Grute-
rus*, *Casaubonus*, *Gronovius*, és kivált-
képpen *Burmannus*. Az egész munkát 3
Köttetre osztják, 's mindenik Kötetet két
két Részre. Előre botsátják benne az Elöl-

járó-Beszéd után *Seneca*' életét *Manett* szerént, a' Régieknek *Senecáról* szőlő bizonyyságaikat; elő-adják *Senecának* Könyveit egyyen egyyen literaturabéli tudással, visgállyák szőlása' módját, emlegetik a' kézzel íratott Könyveket, 's ezen új Kiadásnak *criticai* meg-rostáló segedelmeit. Ezekhez függesztetik végtére minden Tudós Férjfiaknak Emlékezetek, valakik ezen ki-adó Urakat fel-vett munkájokban valahogyan segítették. A' III-dik Kötetbenn különös *criticai* Értekezés adatik elő a' *Stoicusoknak* erkölts oktató böltselkedések felől. Az utolsó Rész, tsak egyedül a' Deákságnak *philologiai* és *criticai* Mutató Tábláját foglalja magában.

Közhasznú Kérdés,
mellynek meg-fejtése közönséges háládatosságot és nevezetes jutalmat érdemel:

Hogy lehet ollyatén vízi-malmokat készíteni, mellyeknek forgását, se' szárazság, se' fagy meg ne akadályoztassa; 's ekképpen szerentsésenn eleje vétettethessék, mind a' fagy, mind a' szárazság által, rendszerént okoztatni szokott liszt- és kenyér-drágulásnak?

A' jól el-íntézett Nemzeti köz-munkás-ságnak igen szembetűnő hasznáról,

A' *Vad* népeknél, mellyek, a' tudományoknak és mesterségeeknek esméretétől el lévén zárattatva, tsupánn halászás és vadászás által keresik élelmeket, foglalja

toskodik ugyan minden, a' ki csak el bírja a' dolgot, ez vagy amaz hasznos munkában, és iparkodik a' mennyire ő rajta áll, az élet' fenn-tartására és gyönyörködtetésére szükséges dolgokat bé-keresni mind magának, mind Hozzája-tartozóinak, kik, vagy gyenge korok; vagy meg-élemedett idejek; vagy pedig betesgedések miatt ki nem állhatják a' halálszattal 's vadászsattal együtt járó sanyarúságokat: még is ezek a' Népek, minden hiteles Utazóknak tanúbizonyságtétele fzerént, olly nagy szegénységgel küszködnek, hogy kéntelenek, vagy leg-alább úgy vélik ők magok hogy kéntelenek, vagy meg-ölni tulajdon kezeikkel, vagy halálra éheztetni, vagy pedig a' Vadállatoknak tenni ki eledelül némelly gyermekeiket, öregjeiket, és sínlődő betegeiket. — Ellenben az ollyatén Nemzeteknél, a' hol virágoznak a' tudományok és mesterségek, ám-bár nagy számmal találtnak dologtalan Személlyek, kik majd színté rendszerént, tíz, sőt száz annyit is emésztenek meg a' köz-munkásságnak gyümöltseiből, mint a' mennyi szükséges a' Munkálódók' sokkal nagyobb részének: még is annál a' bőségnél fogva, mellyet a' jól el-rendeltt közönséges szorgalmatosság szül, nagyobb meg-elégedéssel 's inkább kedvire élhet a' leg-alsóbb és szegényebb rendü Munkás is, mint a' Vad-népek között akárki. Batrann

el lehet mondani, hogy egy Európai nagy Fejedelem, nem él mindég nagyobb bőségben, egy jó intézetű Tartománybéli gondos és mértékletes paraszt gazdához képest; mint az ilyen paraszt gazda él, egy *Afrikai Monárkhához* képest, a' kinek kezében vagyon tizennyóltzezer mezítelen Szeretséneknek élete és szabadsága. — *Ezen elmékedésnek el-olvasására, szükségesképpen illy Kérdés ötlík kinek kinek az elméjébe: De miben áll tehát a' nemzeti köz-munkásságnak jól el-intézése?* Erre a' Kérdésre más alkalmatossággal fogunk felelni.

* * *
* * * * * *

Tudósítások.

A' *Ránki*, *Kassához* 2 óránnyira fekvő *Savanyú-víz-bánya'* Árendátora *Schindler* Antal, valamint a' *Kassai Kávéházban*, *Redutban*, és *Teátrumban*, mellyeket árendában bírt, igyekezett az Érd. Publikumnak tetfző szolgálatot tenni: hasonlóképpen igyekezik most az említett Bányában is; mellynek hafznos és az úgy nevezett *Sáltzer-wasserrel* fel-érő vizére tehát tellyes bizodalommal is bátorkodik hívni Mindeket. *Adprobatus Chirurgus* is fog lakni a' Bányában.

* * *
* * * * * *

Már három elztendeje, miólta Szabad Királyi *Pest Várossában* a' Magyar Olva-

só Könyv-Bóltot (Kabinétet) fel-állítván, azt ki-telhetőképpen újj Könyvekkel szaporítom: szállásomat pedig Mélt. *Ürményi* Uraság' Házához mostanság változtatván, ottan az Evangyélikusok' Templo-mának által-ellenében, egy téres, és mind olvasásra szolgálendő, mind különbkülönb féle Crudában találendő, mind pediglen bé-köttetett, illendő árron el-adandó Könyveim' el-rendelésére alkalmas, és Májusnak 6-dik napján leg-először felnyitandó Bóltom léfzen. *Pesten* 1-ső Má-jusban.

Mossótzý Institoris Gábor Com-pactor, 's Magyar Olvasó Ka-binétnek Birtokossa.

M. Tullii Ciceronis ad Quintum Fra-trem Dalogi tres de Oratore. Edidit, ac notis aliorum, et suis instruxit Esaias Bu-dai Philos. Doct. Hist. Lingvae Gr. item Eloqu. Lit. in Collegio Ref. Debrec. Pro-fessor. Debrecini Impr. Michaël Szigethy, Typogr. Anno MDCCCXCV. in 8vo.

